



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

R. P. Ioannis Azorii Lorcitani, Societatis Iesv Presbyteri Theologi, Institutiones Morales

In Quibus Vniuers[ae] Quaestiones ad Conscientiam recte aut prauè
factorum pertinentes, breuiter tractantur

Azor, Juan

Coloniae Agrippinae, 1602

25. De virtutibus vniuersim. Quid sit virtus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14077

S. Tho. 1. 2.
q. 54. art. 4.
Henricus
quodl. 9. q.
4.

nitatum collectio. Eodem modo, Disciplina, siue Scientia, est multorum habituum inter se ordinem habentium complexio. Altera est sententia S. Thomæ, Henrici, & aliorum veterum Theologorum, docentium, quamlibet scientiam, artem, disciplinam, & virtutem esse simplicem habitum, quoniam et si res obiectæ specie distinguantur; habent tamen vnâ rationem, qua ad eandem disciplinam, siue scientiam, & virtutem spectant. Ratio verò, qua quis in vna aliqua materia scientiæ, artis, vel virtutis versatus est, non in alia, non arguit diuersos esse habitus, sed diuersas tantum rerum imagines, quibus recordatur, sic vel aliter conclusisse, egisse, fecisse. Et hinc etiam est, vt vnus materiæ recordemur non alterius: in vna re fallamur, non in alia: in vna prompti sumus, & expediti, in alia minimè. Veraque opinio est probabilis; nec alterutra potest efficaci ratione, & argumento confutari.

Quartò queritur, An habitus infusus moueat ad actus specie diuersos. Respondeo, eundem habitum infusum versari quidem in rebus obiectis substantia, & specie diuersis, sed vna tamen ratione. Nam quæ eodem habitu fidei diuinæ credimus, specie inter se differunt, sed ea omnia credimus auctoritate diuinâ, sic etiam eodem habitu spei speramus multa, sed vt nobis diuinitè promissa, & peculiari Dei auxilio obtinenda. Pari ter quoque eodem habitu charitatis Deum, nos ipsos, & proximum diligimus, sed ratio diligendi est vna, videlicet amicitia Diuinâ, ex qua, & propter quam nos, & proximum amamus. Vltimo eodem habitu poenitentia, peccata specie diuersa detestamur, quia odio habemus ob amorem, & charitatem Dei. at verò habitus acquisitus specie distinguitur pro varietate obiectorum specie differentium. Ratio vtriusque est, quia habitus infusus minimè ex nostris actibus comparatur, sed diuinitus infunditur. Vnde quemadmodum est vna facultas, quæ circa diuersa obiecta versatur, eo quod ea facultas est à natura data, non nostris actibus acquisita: natura verò facultatem specie non variat, quia dat vnâ, quæ sub vna ratione ad diuersa obiecta terminetur. Sic etiam Deus dat vnum habitum infusum, qui sub vna ratione ad obiecta moueat diuersa. Sed habitus acquisitus, quia nostris actibus comparatur, & habitus non mouet ad actus, nisi similes his, ex quibus est genitus; ideo in vna disciplina, scientia, arte, & virtute sunt multi habitus acquisiti specie diuersi.

Quintò queritur, An in eadem animi facultate multi habitus insint. Respondeo, conuenire inter omnes; multos habitus inherere. Verumtamen est necesse rationem reddere, cur sic eadem animo facultas, & tamen habitus specie distinguantur. siquidem facultates, & habitus ex obiectis differunt, in quibus versantur. Respondeo, facultatem animi, superiori quadâ ratione circa obiecta versari. Verbi gratia, In vno intellectu sunt multe disciplinæ & artes: nam intellectus sua obiecta percipit tanquam vera, quæ est vna ratio superior: at disciplinæ, & artes in vna specie communi conuenire non possunt; quia ex diuersis principijs ratiocinatione, vel alio modo concluduntur. Sic etiam vna est voluntas, quia id

omne, quod appetit, tanquam bonum appetit. Sed in ea facultate sunt diuersæ virtutes, videlicet Spes, & Charitas, quia spe appetimus Deum tanquam bonum nostrum: Charitate verò diligimus propter ipsum.

Sextò queritur, An habitus rectè distinguantur in bonos, & malos: & an sint vlli eorum indifferentes. Respondeo, infusus habitus, esse bonos; acquisitos verò, alios esse bonos, alios malos. Boni sunt habitus, qui ex bonis actibus comparantur, & ad bonos actus mouent; contra verò, mali habitus sunt, qui ex malis. Vnde fit, vt habitus non dicatur bonus, & malus, quia in eo insit culpa, sed quia ex bonis, vel malis actibus generetur, & ad bene, vel male faciendum moueat. Et morales habitus nequaquam sunt indifferentes, quoniam actus sæpius iterati, ex quibus gignuntur, licet aliquando per se indifferentes esse possint, vt tamen sunt hi vel illi actus, indifferentes non sunt: At habitus disciplinarum & artium per se nec boni, nec mali sunt. Immo, iuxta multorum sententiam, habitus quicunque ponuntur in appetitu sensus, medijs & indifferentes per se censentur: actus verò bonos, vel malos producunt, vt impulsu voluntatis eis ad bonum, vel malum vltimur.

Septimò queritur, An habitus, ex obiectis distinguantur inter se. Constat inter omnes, distinguuntur: sed id locum habet, cum obiecta non sumuntur ex substantia, quam habent, sed ex ratione, qua pertinent, & referuntur ad habitus. Sic enim habitus fidei diuinæ, & fidei humanæ specie differunt, quamuis idem obiectum verum esse hac, & illa fide aliquando credamus.

Octauò queritur, An ex venialibus peccatis sæpius repetitis, habitus generetur. Respondeo, Cum venialia peccata talia sunt, vt in certa aliqua materia versentur: quæ venialia ex certo genere dicuntur, si frequenter iterentur, habitum pariunt, nec enim dubitari potest, quin assuetus nugis, mendacijs iocosis, vel ociosis verbis habitum acquirat, quo promptior, & expeditior sit ad similia mendacia, vel verba, vel nugas. Quæres, an ex peccatis, quæ ideo venialia sunt, & leuia, quia sine perfecta hominis deliberatione committuntur, habitus comparatur. Respondeo, ex eiusmodi actibus, vt in certa materia versantur, habitus generari; qui non tenent eundem modum, quem actus facti ex perfecta hominis deliberatione habent; nam habitus acquiruntur ex actibus sæpius geminatis, quatenus sunt, non quidem modo, sed substantia tales. Substantia enim actus facit ad habitum generandum, non modus. Vnde eiusmodi habitus, quo quis, Verbi gratia, assuetus est furis exiguis, cum absolute, & simpliciter mouet & incitat ad furandum.

Cap. XXV.

De Virtutibus vniuersim: Quid sit Virtus.

PRIMO queritur, Quotuplex sit virtus. Respondeo, Apud Philosophos duplices constitui virtutes, alias mentis & rationis, cuiusmodi sunt disciplinæ, & artes: alias verò moris, quales sunt illæ, quæ Cardinales dicuntur, Pru-

dentia,

Ocham.
Greg. An-
teol. Gabr.
Almai. lo-
cis citat. in
superiori
quæst.

dentia, Iustitia, Fortitudo, Temperantia. Præter has sunt tres virtutes Theologicæ, quas ex facris literis didicimus, Fides, Spes, Charitas. est etiam Pœnitentia virtus diuinitus infusa: quatenus in ijs, quos suorum peccatorum pœnitet, vt oportet, consequitur charitatem. Virtutes mentis, rationem & intelligentiam perficiunt, & illustrant, & magna ex parte sunt gratia sciendi, non agendi, aut efficiendi; de quibus nihil est in præsentia differendum: at omnes virtutes moris sunt causa operandi, & Morales vocantur, tum quia assuetudine comparantur, conseruantur, & roborantur, tum quia rectos vitæ mores tanquam rem obiectam, & materiam, in qua versantur, habent, & de his virtutibus est pertractandum. Hæ autem à Theologicis differunt. Primò obiecto, materia & fine: nam Theologicarum obiectum, finis, & materia proxima est Deus; at Moralium est res ratione recta præscripta. Obiectis, Obedientia, Pietas, & Religio in Deum, sunt virtutes ad mores pertinentes, & tamen Deum habent, vt obiectum; vt & pœnitentia, quæ Deo pro peccatis spontè commissis, satisfacimus. Respondeo, Prædictas virtutes non versari circa Deum tanquam proprium obiectum: nam religionis obiectum est cultus, qui Deo tribuitur; Pietatis, honoris & reuerentia, quæ Deo deferuntur; Obedientia, obsequium quod Deo præstamus, & quo ei tanquam Domino paremus; Pœnitentiæ verò officium est opus, quo Deo pro peccatis, charitatis impulsu & imperio satisfacimus. Deinde differunt, quod Theologicæ virtutes regulæ diuinæ innituntur: nam Fides credit res, prout sunt à Deo patefaciente prædictæ: Spes videt æternam diuinam gratiam, & alia bona, quibus ad præmia caelestia peruenitur, expectat, prout sunt diuinitus promissa. Charitas Deum, vt amicum nostrum propter ipsum diligit, & ceteros omnes amat, vt Deus ipse voluit, tanquam amicos diuinæ gratiæ, & æternæ felicitatis compotes. At verò virtutes morales recta ratione, & prudentia tanquam regula diriguntur, vt Aristoteles tradidit. lib. 2. Ethic. c. 6.

Secundò queritur, Quid sit virtus Moralís. Respondeo teste Aristot. 6. Ethic. cap. vltim. Socrates, quem Stoici in hac parte sequuti sunt, omnem virtutem definiuit esse scientiam: prudentiam quidem rationem, siue scientiam rectè eligendi: fortitudinem, scientiam aduersa, acerba, & mala strenuè perferendi: temperantiam, scientiam moderatè fruendi delictijs, & voluptatibus: iustitiam scientiam ius suum cuique tribuendi; partim, inquit Aristoteles, errauit Socrates, partim quod verum est, dixit: peccauit, quod dixit, virtutem esse rationem, siue scientiam rectè agendi, siue viuendi: in eo vero non errauit, quod ad virtutem, scientiam requiri docuit, quia licet virtus scientia nõ sit, siue scientia tamè, hoc est siue prudentia esse non potest: certè Socrates virtutem moris definiuit non per formam, sed per causam, originem, & regulam suam: ita enim multa sapè Philosophi definiunt: ira est quidam sanguinis ascensus in cor: linea quædam puncti in longum diductio. Sic prudentia non est forma, sed origo, norma & regula virtutis. Aristoteles lib. 2. Ethic. cap. 6. initio definiit, Virtutem esse quæ eum, cuius

est, bonum, & opus etiam eius bonum reddit. Sunt quidam opinati, virtutem moralem hoc loco ab Aristotele definiri: Sed hoc falsum esse ex ipsomet Aristotele planè constat, qui subiunctis statim exemplis definitionem probauit. Nam oculi, inquit, virtus ea est, quæ oculum ad intuentium reddit idoneum: & equi virtus est, quæ ipsum facit aptum ad cursum. Ergò in eo loco Aristoteles Virtutem in vniuersum acceptam definiuit, quatenus partes subiectas habet, tum virtutes moris, tum mentis, & naturæ. Præterea alibi Aristoteles Virtutem definiuit esse dispositionem perfecti ad primum; quasi dixerit, esse qualitatem id, cuius est, perficientem ad optimum actum præstandum. Cæterum in eo loco Aristoteles tantum abest, vt virtutem moralem solam definiuit, vt etiam Habitus generatim definitionem tradiderit, vt apertè constat ex adhibitis exemplis de valetudine, pulchritudine, & robore, qui sunt habitus corporis fusijs, & latius accepti. Augustinus, aut saltem ex eo Theologi Virtutem definiunt esse bonam qualitatem mentis, qua rectè vitimur, & qua nullus malè vititur, quam Deus in nobis sine nobis operatur. Sed vt rectè animaduertit. S. Thom. 1. 2. q. 55. art. 4. & Gabr. 3. d. 33. q. 1. ar. 3. dub. 2. hæc definitio est solum virtutis diuinitus infusæ, non moralis, quæ vsu, & consuetudine comparatur. Immo, vt existimo, eo loco Augustinus vsum virtutis gratis infusæ definiuit, non habitum: nam ibi virtutem Augustinus vocauit, quam alijs in locis gratiam operantem appellat, quo nomine intelligit omnia diuina auxilia, quibus solet Deus ante omnè voluntatis consensum nos præuenire, vocare, & excitare; & idcirco dixit: quam Deus in nobis sine nobis operatur. Definitio igitur virtutis moralis acquisitæ, est ab Aristotele tradita lib. 2. Ethic. cap. 6. vbi ait, Virtutem esse habitum, quo possumus eligere bonum in mediocritate consistens, prout recta sapientis, id est, prudentis ratio præscribit. Ait esse, habitum quia virtus nec est ipsa animæ facultas, quoniam virtus acquiritur, facultas autem est naturæ infusa: nec est affectus animi, quia affectus virtute corriguntur: nec est actus, quia virtus, etiam cum ab opere desistitur, in animo permanet. Dicitur, possumus bonum eligere, quia virtus tota in eligendo consistit: nam virtutum semina siue germina, ipsa naturæ vis nobis indidit, inseruit, & impressit; quoniam Synderesis est, quæ præscribit castè esse viuendum; pro patria fortiter pugnandum; suum cuique ius tribuendum; neque de his consultamus, aut inquirimus, neque ea eligimus, sed ea duntaxat, quæ ad hæc adipiscenda conducunt, & iuant. Rectè igitur Aristoteles virtutem ait esse habitum, quo possumus eligere bonum in mediocritate constitutum. Dixit, in mediocritate, quia omnis virtus moralis, quæ in animi perturbationibus cohibendis versatur, ordinem & modum constituit inter duos affectus animi, alterum nimium, & immodicum, alterum verò exiguum, & minimum, vt inferius ostendemus. Dixit, prout Sapiens præscribit; quia modus certus, quem in affectibus eligit virtus, recto prudentiæ iudicio definitur. Est igitur virtus habitus bonus, animi iudicio, & electione susceptus, in mediocritate consistens; sic ratione rectus, vt prudens præscriperit,

Arist. li. 7.
Physi. tex.
17.

Aug. lib. 3.
de lib. arb.
cap. 18. 19.
Theologi
3. d.
33. q. 23.

Est habitus non infusus à Deo, non à natura infusus; sed vsu, & exercitatione comparatus: non malus, sed bonus: non corporis, sed mentis: non temeritate, nò casu, non vi, sed iudicio, consilio, sponte, & voluntate susceptus: non in excessu, aut defectu, sed in medio tam vitiorum, quàm affectuum constitutus. Non perturbatione, sed ratione, & prudentia directus, hoc est, non vt quispian sibi, sed vt prudens cuique agendi modum, & circumstantias præscripserit. August. *li. 1. de morib. Ecclesie. cap. 15.* omnem virtutem Cardinalem, dixit esse amorem; temperantiam amorem, quo quis se integrum, & incorruptum Deo seruat: fortitudinem, amorem, omnia propter Deum facile perferentem: iustitiam, cariter propter Deum sua tribuentem; virtus amor est, nò quidem quod amor sit virtutis forma, sed causa, & origo.

Tertio quæritur, In qua animi facultate tanquam in subiecto virtus inhæreat. Dux sunt opinioniones, Vna docet ex quattuor virtutibus moralibus, Prudentiam esse in intellectu, Iustitiam in appetitu rationis, scilicet voluntate, Temperantiam, & fortitudinem, in appetitu sensus. Temperantiam quidem in appetitu concupiscendi, Fortitudinē verò in appetitu irascendi; ita S. Thomas. *1. 2. q. 56. art. 4. 5. & 6. & 2. 2. q. 53. art. 4.* Durand. *3. dist. 33. art. 4.* HERNÆUS quodlib. 4. quæst. 12. & tracta. de virtut. quæst. 4. Immo tradit Durandus hanc esse opinionem communem. Ratio opinionis est, quia iustitia est ad alterum, voluntas autem non est ad bonum alterius sua natura propensa, & ideo habitu virtutis eget, quo ad bonum alterius sese inclinet, ac flectat. In appetitu verò sensus concupiscendi, & irascendi, affectus animi dominantur, qui debent virtutibus reprimi, & temperari; & propterea in eo appetitu Temperantia, & Fortitudo reponuntur: affectibus verò perdomitis, voluntas virtute nò eget ad bonum fortitudinis, & temperantiæ eligendum; quia ad huiusmodi bonum, cum sit cuiusque proprium, voluntas propria est sua natura, & habitus non sunt necessarij, vbi facultas est naturaliter ad aliquid proclius. Deinde, quia Aristoteles. *1. libr. Ethic. cap. 13.* ait Temperantiam, & fortitudinem esse in parte animæ rationis experte: at appetitus sensus est talis. Ibidem docet Arist. has duas virtutes esse in appetitu irascendi, & concupiscendi: Sed hæc differentiæ sunt appetitus sensus, non appetitus rationis. Secunda opinio tradit duplices esse habitus morales ad virtutem moralem pertinētes. Alios in appetitu sensus ad cohibendos, & coerendos affectus; Alios vero in appetitu mentis, ad bonum rationis, quod prudentia præscribit, eligendum: & habitus, qui in appetitu sensus ponuntur, non esse per se virtutes, quoniam appetitus sensus, cuius sunt habitus, circa honestum minime versatur. Ex quo efficitur; vt eius habitus sint mediij, & indifferentes, ex electione tamen voluntatis, & rectæ rationis præscripto ad bonum honestum mouent, & trahunt appetitum sensus; & ea ratione extrinsecus eiusmodi habitus sunt virtutes, vt scilicet à voluntate, & recta ratione ad bonum honestum referuntur. Habitus verò, qui sunt in voluntate, propriè, & per se sunt virtutes: quia voluntatis est rectæ rationis bonum eligere. Hæc igitur opinio docet, Fortitudinis,

vt est virtus, duos esse habitus, vnum in appetitu sensus irascendi, reprimentem affectus circa molesta, ardua, & periculosa; ne videlicet appetitus sit, vel nimium audax, vel nimium timidus: alterum in voluntate ad bonum in materia fortitudinis eligendum. Pari ratione in temperantia in sunt duo habitus; vnus in appetitu sensus, qui moderatur affectus in ijs, quæ sensum, & corpus oblectant; ne appetitus, vel nimium concupiscat, vel plus æquo, quæ bona sunt fastidiat, & respiciat: alter in voluntate, quo voluntas bonum in materia temperantiæ à recta ratione præscriptum eligit. Sic Bonauentura, Richardus, Hæricus, Scotus, Ocham, Gabriel, Buridanus, Almainus, Maior. Hæc opinio plerisque magis probatur. Primo, quia omnis virtus moralis habet affectus, quos corrigat, ac temperet, ergo necesse est, vt in appetitu rationis, vel sensus habitus acquiratur, qui possit eos affectus moderari. Item omnis virtus moralis in bono rationis eligendo versatur; ergo necesse est, vt in voluntate, cuius est eligere, habitus etiam comparetur, quo facile, promptè, & constanter fieri possit electio. Deinde omnis virtus, vt rectè suo officio fungatur, postulat facultatem animæ rectè affectam: sed omnis virtus circa electiones, & operationes, & circa affectus occupatur, nimirum vt hos cohibeat, & corrigat: illas verò expedit, promptè, & facile eliciat, & præster; ergo ad virtutis officium requiritur, vt vtraque facultas tum appetitus sensus, tum rationis sit bene affecta. Accedit, quod voluntas licet sit naturaliter propensa ad beatitudinem, & ad bonum generatim acceptum: non tamen est ad hoc, vel illud bonum honestum naturaliter inclinata: ergo eget habitu non solum iustitiæ, sed etiam fortitudinis, & temperantiæ, vt facile, expeditè, promptè, & satis firmè, bonum rationis in harum virtutum materia possit eligere. Obijciunt, Aristotelem dixisse absolute, Fortitudinem, & temperantiam esse partes animæ ratione vacantis: Respondent. Non esse negandum in appetitu sensus, quem eo loco Aristoteles partem rationis expertem appellat, habitus acquiri fortitudinis, & temperantiæ: sed præter hos habitus aiunt, etiam alios generari ad rectè eligendum; qui duplices habitus totam fortitudinis, & temperantiæ rationem constituunt, vt ante probauimus. Certè Aug. *lib. de Trin. 12. c. 2. 4.* & *lib. 9. de cin. c. 5. & 6.* virtutes in ea parte animæ ponit, in qua est sapientia: nec puto S. Thomam in sicarij, fortitudinem, & temperantiam quatenus virtutes completæ sunt, in voluntate constitui, sed solum docere in appetitu sensus habitus esse, quibus eius affectus corriguntur, & difficultas vincitur ac superatur: quæ si in appetitu non esset, voluntas ad fortiter, & temperatè agendum esset habilior.

Quarto quæritur, An virtutes morales in angelis in sint. Arist. *lib. 10. Ethic. cap. 8.* manifestè negat in Dijs, quos Angelos intelligit, virtutes quattuor morales inhære: neque enim Angeli commutant, deposita reddunt, commercia tractant: neque pericula subeunt, nec nummos habent quos dent, quos liberaliter impendant: nec libidines coercent, quibus carent. Certè dubitari non potest, quin careant virtutibus moralibus, vt cõtractis ad materiam affectuum, & perturbationum,

quibus

Bonau. 4.
d. 33. a. 1. q.
3. Richard.
3. d. 33. a. 1.
q. 1. Henric.
cus quæst.
4. quæ. 22.
Sco 3. d. 33.
q. 1. Ocham.
3. q. 10. Ga.
bri 3. d. 33.
q. 1. art. 2.
concl. 3. &
4. Almai.
in Moral.
tract. 3. ca.
6. Burid.
li. 1. Ethic.
q. 22. Maior.
3. d. 36.
q. 1. & 2.

quibus assidue appetitus sensus agitur: item carent Angeli ijs habitibus virtutum moralium, quibus appetitus sensus ducitur ac regitur, & in officio continentur: sed non video, cur Angeli iusti non sint, liberales non sint, religiosi & pii non sint: nam licet pecunias, & commercia non tractent, multa in nos beneficia liberaliter conferunt: cuique, quod suum est, tribuunt: pericula, fatior, non subeunt, delicias, sensus non cohibent, at summum, & primum bonum omnibus anteponunt, ante omnia eligunt, ipsi firmissimè adhaerent, eo delectantur, quod est formæ non materiæ in fortitudine, & temperantia, Deum ut supremum dominum agnoscunt, cui se sponte subiiciunt.

Cap. XXVI.

Quot sint virtutes morales.

PRIMO queritur, Quot numero virtutes Morales oporteat constitui? *Respondeo*, licet quidam innumeras esse tradiderint, alij vero vñ tantum, alij quattuor; Aristoteles tamè vñdecim videtur constituisse, videlicet Temperantiam, Liberalitatem, Magnificentiam, Magnanimitatem, Fortitudinem, Iustitiam, Mansuetudinem, Grati- am, Humanitatem siue Affabilitatem, Urbanitatem, Integritatem.

Animaduertendum est ex communi Philosophorum, & Theologorum consensu, quattuor esse præcipuas virtutes morales, quæ Cardinales vulgò nominantur, Prudentiam, Iustitiam, Fortitudinem, Temperantiam: quarum numerus ex parte facultatum animæ, quas afficiunt, apertè colligitur. Nam virtus, aut est in mente, & ratione, quæ cum quadam animi solertia quid in rebus agendis tenere, & sequi debeamus, perspicit, & hæc est Prudentia: Aut est in appetitu rationis, quæ alteri tribuit, quod suum est, & hæc est Iustitia: Aut est in appetitu irascendi, ne per vim lædamus alterum; & vt ardua, & magna, & molesta libenter, & promptè suscipiamus, ne quis rei difficultate deterritus officium recuset, aut deserat, & hæc est Fortitudo: Aut est in appetitu concupiscendi, vt quisque in appetendis voluptatibus modum, & ordinem seruet, & hæc est Temperantia. Idem numerus virtutum moralium ex officio virtutis rectè deducitur. Nam vt Cicero docet, omne vitæ humanæ officium ex quattuor partibus oritur: Aut ex ea, qua quis quid in rebus agendis verum, quid faciendum, quid fugiendum perspicit: Aut ex ea, quæ in hominum societate tuenda, tribuendoque suum cuique, & in rerum contractarum fide seruanda versatur: Aut ex ea, quæ in animi excelsi, & inuicti magnitudine, & robore consistit: Aut ex ea, quæ in omnium, quæ sunt, quæque dicuntur, modo, & ordine constituta est. Præterea ratione affectuum, qui virtutibus corriguntur, idem quattuor virtutum numerus comprobatur. Nam vt supra dixi, Affectus animi præcipui sunt quattuor, Cupiditas, Voluptas, Metus, & Dolor. Cupiditates, & voluptates, quæ sensus, & corpus oblectant, emendat, & corrigit temperantia. Metus, & dolores, qui nos molestia, & tristitia afficiunt, refrænat, & te-

perat fortitudo. Prudentia verò præstat, ne simus in agendo inconstantes, leues, temerarij, & præcipites: inconstantia enim, est, qua quis facillè consilium mutat: Temeritas verò est, qua quis facillè nullo adhibito consilio credit: præceps verò est is, qui sine consideratione, ac modo quippiam agit: studium, & amorem, ac cupiditatem lucri, & pecuniæ compescit liberalitas; vt iustitia, æquum in commercijs, & cōtractibus ordinem teneat: & fortitudo est veluti columna ciuitatis, aut domus; temperantia veluti frænum, & habena affectuum, seu morum; prudentia est veluti norma, & regula rationis; iustitia est veluti trutina æquitatis. Hoc veluti quadrigarum curru, vita hominis sapienter, & rectè vehitur, ad finem rationi congruentem.

Secundo queritur, Quare dictæ sint virtutes Cardinales. *Respondeo*, Propterea quod sint principales: nam cardinalis idem est, quod principalis: hæc quattuor virtutes sunt tanquam aliarum omnium fontes & cardines; & vt fores circa cardines vertuntur, sic omnes vitæ honestæ rationes, & officia in illis versantur, & vniuersa boni operis structura in ipsis innititur. Vnde Ambrosius hæc quattuor virtutes cardinales Gregorius principales appellat. De his quattuor virtutibus primarijs multa Philosophi tradiderunt, multa quoque Patres; Ambrosius, Gregorius, Augustinus: de his Bernardus *sermon. 22. in cantica*, & Prosper. *in lib. 3. de vit. contem. ca. 18. Quaternarium*, inquit, numerum perfectioni sacratione penè nullus ignorat. Siquidem totum orbis, Oriente, & Occidente, Aquilone, & Meridie quattuor determinari partibus sine angulis inuenitur; & ipse Adam qui est humani generis pater, vel generale nomen, quod dicitur homo quattuor literis explicatur. Corpus quoque quattuor elementis extructum, quaternarij numeri continet Sacramentum: ipsius etiam anime quattuor sunt affectiones. Sed & quattuor flumina, quæ de paradisi fonte procedunt: quattuor quoque Euangelia; *Ezech. 1. diuini currus rotæ quattuor, & animalia, & eorum alæ quattuor & facies*. Sic ille, *Iob. 1. quattuor angulis domus Iob sustentabatur*. *Exod. 28. in Rationali summi Sacerdotis quattuor erant ordines lapidum pretiosorum*. *Exod. 25. per vinctes immisos in quattuor circulos aureos, arca fœderis asportabatur*. Et *Zachar. 1. quattuor fabri sunt contra quattuor cornua; hoc est contra quattuor potentias mundi*.

Tertio queritur, Quo pacto cæteræ omnes virtutes morales ad has quattuor reuocentur? *Respondeo*, Ad eas cæteras virtutes reduci: vel quia sunt quædam partes, & species ipsis subiectæ, vel quia affinitatem aliquam, & cognationem cum ipsis habent. Vnde Cicero iustitiæ sex partes enumerat; religionem, pietatem, gratiam, vindicationem, obseruantiam, veritatem. Macrobius verò septem partes iustitiæ ponit, innocentiam, amicitiam, concordiam, pietatem, religionem, affectum, & humanitatem. Sed vt recto ordine partes iustitiæ subiectas ostendamus, est animaduertendum iustitiæ subijci eas virtutes, quæ sunt ad alterum, cuiusmodi sunt,

Religio, quæ cultum, & honorem Deo tribuit. Pietas, quæ patriæ, parentibus, & propinquis honorem debitum præstat. Obseruantia, qua cæteros

homines

Ambr. li. 5. in Lucâ in illa verbis: Descendit cū illis, & stetit in loco campo. s. Grego. homil. 3. in Ezechielè.

Cic. lib. 2. de inuent. Macrob. li. 1. in somnium Scipio. cap. 8.

Arist. li. 4. Ethic. c. 9. & li. 2. c. 7. & Th. 1. c. 2. & 6. ar. 5.

Cic. de officijs lib. 2.